

БУДУЋНОСТ ПАРЛАМЕНТАРНИХ БИБЛИОТЕКА

Телекомуникациона и информациона револуција која се одиграла на самом крају 20. века донела је многе и значајне промене у свим сегментима људских активности. У условима овако измењеног друштвеног окружења, информације и развијена информациона технологија представљају нови симбол политичке моћи, потискујући значај економских и материјалних ресурса. Стога, примаран циљ земаља које би да имају активну и значајну политичку улогу мора постати формирање сопствених информационих ресурса.

Један од резултата интензивног развоја информационих технологија, као и процеса глобализације, су и значајне промене које су се одиграле у државним уређењима многих земаља, нарочито источно-европских, као и земаља бившег совјетског блока, у којима се после више деценија поново, као главни носиоци законодавне власти, појављују парламенти. С обзиром на то да се већина таквих промена одиграла у последњој деценији 20. века, овај период су научници који се баве проблемима законодавства назвали *доба парламента*. Основни разлог постојања парламента је да се у процес управљања државом индиректно, преко изабраних представника, укључе погледи и мишљења грађана те државе. Да би један парламент могао успешно да испуњава своју основну улогу, т.ј. да разматра и доноси стручне одлуке о правним и законским питањима и проблемима који се постављају пред посланике, неопходно је да располаже информацијама које су правовремене, проверене, објективне и у одговарајућем облику. Од самих својих историјских почетака, парламентарна библиотека је била основни извор таквих информација. Међутим, револуционарни развој информационе технологије и процес глобализације руши многа традиционална схватања, па ни библиотеке нису поштеђене промене своје улоге и значаја у новонасталој ситуацији. Библиотека у овом случају губи своје традиционално одређење сакупљача, чувара и некога ко даје на коришћење материјале који постоје у њеним колекцијама и постаје активни чинилац у процесу стварања и дисеминације информација. Тако, услуге које савремена парламентарна библиотека пружа својим корисницима могу да се окарактерису као традиционалне, информационе и истраживачке. По традиционалном схватању библиотеке су места која су набављала и вршила каталожску обраду монографских и серијских публикација, израђивала библиографије и давала на коришћење материјале из својих фондова. Савремена парламентарна библиотека још увек пружа такве услуге, али је отишла и корак даље. Активно обезбеђивање информационих услуга, прилагођених потребама чланова парламента, је једна од главних улога модерне парламентарне библиотеке. Ове услуге могу да обухвате проналажење референсних информација (имена, чињеница, датума, закона, вести, итд.), развој база података, израду апстраката и индекса, претраживање Интернета и комерцијалних база података (on-line и CD-ROM), сакупљање информација о актуелним дешавањима у земљи и свету, активно праћење радио и ТВ програма, оријентацију и обуку корисника, преводе итд. Суштина сваке од ових услуга је да оне морају да обезбеде релевантну информацију у оном облику и количини која је одговарајућа члановима парламента. Често се наводи да је главни проблем са којим се сусрећу савремене библиотеке постојање превише информација. Улога коју особље парламентарних библиотека има је да изврши стручну, компетентну, из поплаве информација, селекцију информација.

У долазешем информационом друштву, значај и употребна вредност библиотека неће се мерити бројем томова, особља или бројем позајмица. Ове бројке имају тенденцију опадања,

како се већ дешава у многим библиотекама које су се озбиљно посветиле покушајима да аутоматизују своје пословање и омогуће електронске информационе сервисе. Значај и употребна вредност библиотека, без обзира на њихову величину, биће већи што се оне брже буду трансформисале од простих сакупљача, чувара и позајмљивача штампаних докумената до позиције искусних претраживача, процењивача и провајдера релевантних информација. Другим речима, њихов значај ће се повећавати уколико оне буду спремније да примене савремене информационе технологије, не би ли адекватно одговориле на потребе својих корисника, а у зависности од њихових људских, материјалних и техничких потенцијала¹⁾. Приоритетни задатак је да се библиотеке трансформишу од складишта, односно књижних депозита, у богат извор информација и да, у исто време, служе као отворена врата која воде ка њима.

Без обзира на разлике у погледу њихове величине, обезбеђених финансија, расположивих средстава, објеката, технолошке опремљености и нивоа обезбеђених услуга, већина парламентарних библиотека обавља своје задатке под сличним условима. Основни постулати на којима се темељи деловање парламентарних библиотека су принципи правовремености, тачности, објективности, дискреције, као и принцип обезбеђивања неопходних информација у облику који је одговарајући за потребе њихових корисника²⁾. Ови принципи су општеважећи, без обзира на то да ли је корисник захтевао једноставну статистичку или детаљну компаративну анализу предлога закона. Први принцип на коме се темељи делатност парламентарне библиотеке је *објективност*, што значи да информација, која је дата кориснику као одговор на постављени захтев, не сме да буде наклоњена ни једној политичкој страни. При претраживању извора и проналажењу потребних информација, морају се укључити сви главни извори без обзира коју политичку страну подржавају. Оно што одликује парламентарни информациони сервис је да он не сме да дискутује о захтевима својих корисника, већ је дужан да корисницима обезбеди све релевантне информације, како би они могли да самостално оформе сопствено мишљење о одређеним питањима. Један од основних принципа, који има велики утицај на оправдавање поверења корисника је принцип *дискреције*. У динамичном, медијски оријентисаном свету, принцип *правовремености* је од изузетног значаја. Члан парламента мора да буде сигуран да ће му информација коју је тражио бити достављена у правом тренутку. Особље у парламентарном информационом сервису мора да поштује рокове. Информација која је члану парламента неопходна за дебату или интервју је бескорисна ако се достави касније. Напори који су потребни да се правовремено набави релевантна информација не би смели да имају утицаја на *тачност* информација. Тачност и провереност информација су од изузетног значаја при јавним дебатама и доношењу одлука. Библиотекари и истраживачко особље парламентарних библиотека морају да буду потпуно сигурни да је информација, коју су пронашли и доставили корисницима, у највећем могућем степену тачна и проверена, користећи при томе само свеже и комплетне податке. Они би морали не само да пронађу информацију која је кориснику потребна, већ и да прилагоде количину информација, као и њихов облик, потребама корисника.

Истовремено са успостављањем циљева парламентарне библиотеке, чланови парламента би морали да обезбеде одговарајућа средства за библиотеку, како би она могла да адекватно одговори на захтеве који се пред њу постављају. Неопходна „средства“ за успешно пословање парламентарне библиотеке су у првој линији она која омогућавају особљу библиотеке да прати савремена дешавања и тренутну политичку ситуацију, колекције докумената које је издао парламент, као и омогућен приступ материјалима других владиних и међународних институција. Традиционално, фондови ових библиотека су укључивали књиге, референсну литературу, новине, часописе, правне и законодавне текстове и својеврсну интернационалну колекцију докумената из законодавства, правних и економских наука. Развојем нових информационих технологија, овакве врсте колекција постају све више доступне у електронском облику (тако настају тзв. виртуелне колекције које нису физички похрањене у библиотеци, већ су доступне преко Интернета). Стога је већина парламентарних библиотека, с обзиром на своју специфичну улогу и задатке, пожурила да на најбољи могући начин искористи ове нове облике информационих ресурса, као што су Интернет, комерцијалне базе података, e-mail, интранет и сопствене базе података. У случајевима где је то могуће, библиотеке се фокусирају на приступ информацијама, а не на њихово поседовање. Користећи

све погодности које нуди Интернет за приступ слободним и комерцијалним базама података, библиотека не мора да ствара и одржава огромне колекције штампаних материјала као раније.

Већто и високо образовано особље, које је специјализовано за информационе ресурсе, јавно мњење и законодавни процес, представљају један од темеља успешног рада парламентарне библиотеке. Савремени библиотекар парламентарне библиотеке мора да буде стручњак за широк спектар информационих извора, знајући који извори су доступни, финансијски прихватљиви и потребни. Особље мора бити обучено за рад са свим облицима информационих ресурса, од књига и периодике до e-maila, Интернета и претраживања компјутерских база података. Они морају да буду у стању да евалуирају изворе по принципима квалитета и приоритета. Неадекватан избор запослених може да угрози успешност са којом библиотека послује и да се директно одрази на квалитет услуга које се пружају.

У модерним демократским друштвима парламенти представљају вољу народа. Проблеми са којима се сусреће савремено законодавство су многи и комплексни. Без брзог приступа релевантним и поузданим информацијама законодавац је озбиљно хендикепиран у спровођењу задатака због којих је и изабран. Такође нема наде да ће одржати корак са брзим променама кроз које пролазе наша друштва, нити ће моћи да донесе одговарајуће одлуке које су од фундаменталног значаја за живот народа. Стога није чудно што многи парламенти троше значајне своте новца на формирање и одржавање парламентарних библиотека, које сада добијају функцију истраживачких и информационих сервиса. Парламентарне библиотеке су одувек биле главни провајдери информација за парламент за који су везане, али са појавом нових захтева корисника и њиховом немогућношћу да адекватно одговоре на постављене задатке, појавила се потреба формирања једног новог облика библиотечких тела, а то су истраживачки и информациони сервиси. Чланови парламента нису само пасивни корисници библиотечких услуга, већ управо њихови захтеви управљају активностима библиотеке и одређују улогу информационог сервиса. Њихово уважавање је основни предуслов креирања сервиса који ће у највећој мери одговорити на њихове потребе.

Резултат истраживања спроведеног 1995-1996. године је *Светски директоријум националних парламентарних библиотека*, који је уредио др Ернст Кохл, а објавио Бундестаг, под покровитељством IFLA (њезине секције за парламентарне библиотеке и истраживачке центре). Директоријум је такође доступан преко Интернета на адреси: <http://www.bundestag.de/datbk/library/>. На сајту се могу пронаћи општи подаци о парламентарним библиотекама и информационим сервисима свих земаља света. Подаци се могу претражити или преко списка земаља, или преко географске мапе. Наша земља је у Директоријуму представљена Библиотеком Савезне скупштине у Београду. Пројекат се спроводио тако што су парламентарним библиотекама дистрибуирани упитници са питањима која су се односила на њихову структуру, организацију пословања, број запослених, услуге итд. По први пут су се у таквом једном упитнику појавила питања о истраживачким и аналитичким услугама које се спровode у парламентарним библиотекама; да ли се такве услуге врше у библиотеци или у неком одељењу библиотеке, или евентуално у некој другој институцији, као и питање о постојању неких других информационих или документационих сервиса који своје услуге пружају члановима парламента или њиховом особљу. Иако је овај капиталан пројекат осмишљен тако да ослика стање у парламентарним библиотекама широм света, односно да да приказ стања и нивоа њихових информационих и аналитичких услуга, он није донео очекиване резултате из више разлога: 1) питања у упитнику су била углавном оријентисана на функције и делатности парламентарних библиотека, тако да је остао само веома ограничен простор за податке који се тичу осталих институција које се баве истраживачким делатностима; 2) нема тачне дефиниције која би одредила шта се подразумева под терминима истраживање и анализа; 3) с обзиром на то да су запослени у парламентарним библиотекама навикли да рутински попуњавају такве упитнике, већина њих се није нарочито потрудила да одговори на ова нова питања, што је довело до контрадикторних и непотпуних одговора. Посебна погодност интернет издања овог Директоријума је у томе што парламентарне библиотеке које су доставиле своје податке имају могућност да преко упитника, који се такође налази на сајту, у сваком тренутку унесу промене о свом пословању, што доприноси релевантности података у Директоријуму.

Док се парламентарне библиотеке уклапају у неке већ постојеће схеме које се тичу врста услуга које нуде, препознатљивих организационих оквира и метода рада, нови истраживачки и информациони сервиси се појављују у различитим облицима и нуде „нестандардне“ услуге. Али с обзиром на ограничена материјална средства, заиста мали број парламентарних библиотека врши оригинална истраживања и анализе. Оригинална истраживања спроводе нпр. парламентарне библиотеке у САД, Великој Британији, Јапану, Аустралији, Пољској итд. Чињеница је да су оваква истраживања од изузетног значаја за ефикасно функционисање парламената, па се она најчешће спроводе у сарадњи са неким другим институцијама као што су правни факултети, истраживачки центри, националне библиотеке и др.

Јаснију слику о делатности коју обављају информациони сервиси за чланове парламента пружа интеракција ових сервиса и парламентарних библиотека. Типологију информационих сервиса, која је базирана на нивоу интеграције ових сервиса и парламентарних библиотека, дао је Вилијам Робинсон³⁾ у реферату на 64. IFLA конференцији, која је одржана у Амстердаму 1998. године. Према Робинсоновој типологији постоје: *Интегрисани сервиси* који подразумевају да су на истом месту лоциране и референсна и истраживачка служба (најчешће у самој библиотеци), које су добро међусобно координиране. Примери укључују Истраживачки центар за чланове парламента при Конгресној библиотеци у Вашингтону - САД; Библиотеку Доњег дома у Великој Британији, парламентарне библиотеке у Аустралији и Канади. *Артикулисани сервиси*, где су библиотека и истраживачки сервис део једног ширег организационог оквира, али су много слабије повезани од интегрисаног модела. Разлике су више у нивоу, него у врсти понуђених услуга. Примери су Директорат за референсне и истраживачке услуге Бундестага, где су Библиотека, 11 посебних одељења за истраживање и још 35 различитих одељења организовани у 4 Директората; Румунско Парламентарно одељење за информације Доњег дома које укључује Библиотеку, Научни и истраживачки центар и Архив. *Одвојени истраживачки и библиотечки сервиси*. Неколико највећих истраживачких организација за парламенте у свету егзистирају одвојено од парламентарних библиотека. Примери оваквих институција укључују Пољску која има заједничку библиотеку за оба Дома Парламента, са 72 запослена, али и око 70 стално запослених на пословима истраживања за Сејм, и око 40 запослених истраживача за Сенат; Русију (у којој постоји заједничка библиотека за оба Дома, са 54 запослена радника, као и са преко 100 запослених истраживача за потребе Савета Федерације и преко 50 истраживача за потребе Думе. *Разбијени сервиси* – у којима је за израду анализа задужено чак неколико различитих мултидисциплинарних истраживачких организација (које су одвојене од библиотеке), или посебне организације које су уско специјализоване за једну дисциплину (нпр. за права или економију). У Естонији постоје одвојено одељење за право са 7 правника, и одељење за економију и друштвене информације са 8 запослених, која спроводе неопходна истраживања за Парламент.

Многи аутори су се бавили питањима будућег развоја парламентарних библиотека и информационих сервиса и сви се слажу у једном. Савремена парламентарна библиотека, или информациони сервис, нимало не личи на традиционално схватање библиотека. Уместо да буде само чувар и сакупљач информација, савремена парламентарна библиотека максимално користи сопствене информационе ресурсе како би креирала, а затим и дистрибуирала, информационе продукте. Она треба да предосети будуће потребе, питања, теме, како би могла понудити одређене информације својим корисницима и пре њиховог захтева. На тај начин, библиотека активно промовише свој рад и могућности међу члановима парламента и њиховим особљем.

У свом реферату на 61. конференцији IFLA-е, а у оквиру Секције за парламентарне библиотеке и истраживачке сервисе, Вилијам Робинсон⁴⁾ је изложио неке трендове развоја, као и чиниоце који имају изузетан утицај на даљи развој парламентарних библиотека и њихових информационих сервиса.

При променама које су се одиграле на плану државног уређења у многим земљама у последње време, долази до повећања броја активних парламентарних библиотека, које имају улогу да подрже новонастале структуре власти, као и њихове међусобне интеракције. „Старије“ парламентарне библиотеке се осећају дужним да помогну својим „новим“ колегама

при успостављању својих делатности, разменом својих вештина и технологија, самим тим дајући нови значај сопственим активностима. Овим се стварају нове односне везе, јачају се старе мреже и постаје очигледна потреба за сарадњом.

У будућности више пажње биће усмерено на оснивање регионалних удружења парламентарних библиотека, с обзиром на то да је један од најефикаснијих начина да се размене искуства у примени нових технологија и практичних информација кроз конференције и личне посете сличним институцијама у суседним државама. Један од разлога је и тај да је присуствовање многим међународним конференцијама (нпр. IFLA), недоступно библиотекарица мањих парламентарних библиотека, јер изискује значајна материјална средства неопходна за организовање пута, а која би се иначе могла уложити на бољи и практичнији начин.

Један од трендова развоја парламентарних библиотека је и прелаз са тзв. општих услуга за чланове парламента, ка тзв. персонализованим, кориснички оријентисаним услугама, што је већ случај у Парламентарној библиотеци Новог Зеланда, где се спроводи програм „Профил“. „Профил“ је персонализована услуга за чланове парламента који желе да буду стално информисани о одређеним темама. Ова услуга захтева прегледање часописа, новина, званичних публикација и парламентарних издања и израду описних апстраката. Спискови ових апстраката се у редовним интервалима шаљу члановима парламента који су исказали жељу за њима. Међутим, поклањање превише пажње појединцу може да се одрази на ефикасност библиотеке, јер изискује преглед различитих извора информација, што одузима члановима парламента доста изузетно драгоценог времена.

Велики утицај на будући развој и делатност парламентарних библиотека имају унапређења у аутоматизацији и телекомуникацијама. Најновија технологија која је имала огроман утицај на библиотеке и библиотекарство је Интернет. То је огроман конгломерат електронских мрежа са сталним порастом броја учесника у систему и корисника његових информационих потенцијала. Интернет је један од најважнијих алата који омогућава заједничку експлоатацију националних и интернационалних информационих ресурса, као и размену мишљења и искустава међу многим библиотекама и истраживачким групама. Рејмонд Курзвел⁵⁾ (САД) је 1992. године предвидео нестанак књиге као медија за преношење информација, и то већ до половине 21. века. Ипак, библиотеке неће нестати са лица Земље већ ће, сходно времену и технологији, само изменити врсте услуга које ће пружати својим корисницима. Традиционалне функције селекције, каталогизације, обраде и дисеминације информација ће се наставити, али ће бити прилагођене електронским или дигиталним материјалима. У будућности ће се од библиотекара тражити да извршавају нове и другачије задатке за своје кориснике.

Овај тренд у развоју парламентарних библиотека видљив је већ сада. Савремене парламентарне библиотеке све више постају технолошки центри и основа за развој информационих система за институцију као целину. Оне креирају сопствене веб странице, интранете и базе података. Неки од примера могу се видети на адресама:

<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rpintro.htm> (В. Британија)

<http://www.aph.gov.au/library> (Аустралија)

<http://www.ndl.go.jp/e/index.html> (Јапан)

<http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/kps/knih/index.htm> (Чешка)

У појединим развијенијим земљама постоје планови да се званични материјали парламента поставе на Интернет и да на тај начин буду доступни, бесплатно или по малој цени владама других земаља, истраживачима, и уопште свима онима које таква врста докумената може да интересује. То ће умногоме олакшати спровођење компаративних истраживања, као и коришћење посебних фондова и специјализованих колекција. Такође, неће протећи још много времена и развиће се рачунарски подржане конференције са учесницима у неколико различитих земаља. За време пленарних седница у парламенту, чланови ће моћи да приступе и консултују огромне базе података, тражећи и добијајући одговоре на постављена питања у истом тренутку када се доносе одлуке.

Савремена парламентарна библиотека налази се у константном процесу ревизије услуга и расположивих материјала. Када су услуге информационог сервиса развијене, библиотекари би морали да развију начине на које се може измерити, односно проценити задовољство чланова парламента услугама које библиотека пружа, као и квалитет тих услуга.

Стога је неопходна редовна комуникација са члановима парламента да би се видео утицај који библиотека има, и да би се утврдило које додатне или ревидиране услуге могу и треба да буду пружане. Библиотекари би морали да траже повратну информацију (*feedback*) од својих корисника и да је искористе у смислу планирања континуираног усавршавања својих информационих услуга. Реаговања корисника на услуге библиотеке могу се прикупити на неколико начина: упитницима, интервјуима, личним и телефонским контактима, бележењем сугестија и притужби, проматрањем експлоатисаности услуга и информација. Основно оправдање за постојање ове врсте библиотека у будућности је могућност задовољавања информационих и документационих потреба парламента чији су саставни део (у неким случајевима и потреба за истраживањем и анализом), адекватније и ефикасније од осталих понуђених алтернатива. Само уз спознају шта је корисницима доступно и неопходно библиотека може да дизајнира ефикасне услуге, а управо од тога колико је библиотека у стању да одговори на захтеве својих корисника зависиће и њен будући опстанак.

Литература

1. BRYANT, Mary Nell. Modern Parliamentary Information Services: An Overview of Common Principles and Characteristics. Београд : Скуп библиотекара балканских земаља, 2001. (у штампи)
2. KURZWEIL, Raymond. The Future of Libraries, Part 2 : The End of Books. У: Library Journal, Feb 15, 1992.
3. LINDLEY, Jane Ann. Parliamentary Libraries in Southeast Asia : Status of Development and Prospectus for Cooperation. Sidney : IFLA General Conference, 1988.
4. OVERTON, David. Planing the Administrative Library. München: K. G. Saur, 1983.
5. ROBINSON, William H. The Parliamentary Library of the Future. Istanbul, 61st IFLA General Conference, 1995. [<http://www.ifla.org/IV/ifla61/61-robw.htm>]
6. ROBINSON, William H. Parliamentary Libraries and Research Services of Central and Eastern Europe : Building More Effective Legislatures. München : K. G. Saur, 1997.
7. ROBINSON, William H. Research and Analitical Services for National Legislatures : A Preliminary Analysis. Amsterdam : 64th IFLA General Conference, 1998. [<http://www.ifla.org/IV/ifla64/088-100e.htm>]
8. SOSNA, Karel. New Developments in Library Services and Technology : Modernization of information Services of the Parliamentary Library of the Czech Republic. Copenhagen : 63rd IFLA General Conference, 1997. [<http://www.ifla.org/IV/ifla63/63sosk.htm>]

Напомене

- 1) SOSNA, Karel. New developments in Library Services and Technology : Modernization of Information Services of the Parliamentary Library of the Czech Republic. Copenhagen: 63rd IFLA General Conference, 1997. Доступно на Интернет адреси: <http://www.ifla.org/IV/ifla63/63sosk.htm>
- 2) Основни принципи на којима се базира делатност парламентарних библиотека преузети из рада изложеног на Скупу библиотекара балканских земаља у Београду, 5-7. децембар 2001. године. BRYANT, Mary Nell. Modern Parliamentary Information Services : An Overview of Common Principles and Characteristics (у штампи).
- 3) ROBINSON, William H. Research and Analitical Services for National Legislatures: A Preliminary Analysis. Amsterdam : 64th IFLA Conference, 1998. Доступно на Интернет адреси: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/088-100e.htm>
- 4) ROBINSON, William H. The Parliamtary Library of the Future. Istanbul: 61st IFLA General Conference, 1995. Доступно на Интернет адреси: <http://www.ifla.org/IV/ifla61/61-robw.htm>
- 5) KURZWEIL, Raymond. The Future of Libraries, Part 2: The End of Books. U Library Journal, Feb 15, 1992. стр. 141.

Резиме

Под утицајем револуционарног развоја телекомуникационих и информационих технологија, дошло је до суштинских промена у делатности парламентарних библиотека. Нове технологије и измењени захтеви корисника довели су до трансформације савремених парламентарних библиотека, од простих сакупљача и чувара штампаног материјала у центре који спроводе различите врсте истраживања и анализа, за потребе парламента за који су везане. У раду је дат приказ основних карактеристика савремених парламентарних библиотека и трендова њиховог будућег развоја.

Биляна Илич
Будущее парламентских библиотек

Резюме

Под влиянием революционного развития телекоммуникационных и информационных технологий, явились существенные перемены в деятельности парламентских библиотек. Новые технологии и требования пользователей библиотек привели к трансформации современных парламентских библиотек от простых собирателей и хранителей печатного материала к центрам, проводящим различные виды исследований и анализов для потребностей парламента с которым они связаны. В настоящей работе дан обзор основных характеристик современных парламентских библиотек и тенденций их будущего развития.

Biljana Ilić
The future of the parliamentary libraries

Summary

Under the influence of the revolutionary development of telecommunications and the informative technology, basic changes have occurred in the activity of the parliamentary Libraries. New technologies and modified requests of the users have lead into transformation of the modern parliamentary libraries from ordinary collectors and keepers of printed materials to Centers that undertake different types of researches and analysis for the needs of Parliaments for which they are linked. The description of elementary characteristics of modern parliamentary libraries and trends of their further development are given in the paper.